

CSABA ÜNNEPLÉSE, NEM CSAK CSABAIAKNAK

Csabensis – Békéscsaba 300

Békéscsaba, 2017

Szerkesztette: Ando György, Kutyej Pál Gábor, Martyin Emília, Gyarmati Gabriella

Grafikai terv: Lonovics László

IA múzeumi évkönyvek általában egy-egy év szakmai termését adják tanulmányok formájában. A szerzők nem feltétlenül csak a kötetet kiadó intézmény munkatársai: nem ritkán vendégszerzők írásai is megjelennek. Különleges alkalmak, évfordulók esetén egy múzeumi évkönyv tematikus kötet is lehet, vagy akár egy-egy jelentősebb konferencia anyagának közzététele. Ritka azonban, hogy egy múzeumi évkönyv várostörténeti kislexikon legyen. Méghozzá nem elsősorban a szakma, sokkal inkább a múzeumot létrehozó és fenntartó város lakói, közönsége számára formált egy-egy oldalnyi tematikus írásokkal. Amelyeket persze a témák legkiválóbb helyi kutatói, szakemberei írtak: csaknem kizárólag a múzeum munkatársai. Óriási siker a Munkácsy Mihály Múzeum 2017. évi évkönyve, a *Csabensis – Békéscsaba 300* című kiadvány. Az „Ami csabai...” múzeumi sorozat részeként, Békéscsaba újratelepítésének 300. évfordulójára összeállított és kiadott kötet összes példánya már a megjelenést követő héten elfogyott. A 300 éves történetre 300 írás emlékeztet. A kötet szerkezete egyszerű és praktikus – egy oldal szöveg egy oldal illusztrációval. (Néhol a szöveg átcsúszik a kép vagy képek alá, de nyilván nem volt könnyű épp ekkora terjedelemre alakítani az írásokat.) Az egyes témák nagyobb, kronologikus egységekre tagolódnak, ezzel nagyobb fejezetekre tördelve az anyagot.

IA Munkácsy Mihály Múzeum azon közgyűjtemények egyike, amely öt szakág gyűjteményével rendelkezik: régészeti, történeti, képzőművészeti, néprajzi és természettudományi kollekcója egyaránt jelentős. Így a múzeumi anyagból is került bőven a szövegek és képek közé, hogy pontosan mennyi, azt sajnos képjegyzék hiányában nem tudjuk. A képek aláírása hol szikárabb, máshol bővebb, ami rendben is van egy ilyen jellegű kiadványnál, de a kötet végén egy képjegyzék pontos leírással, forrásmegjelöléssel mind az érdeklődőket, mind a kutatókat segítené, és talán olyan jelentősen nem növelte volna meg a már amúgy is vaskos kötet lapjainak számát. Külsejében a csabaiak evangélikus énekeskönyvére, a *Tranosciusra* hasonlít a kiadvány, melyet 300 évvel ezelőtt a város újratelepítői hoztak magukkal, és mind a mai napig őriznek és használnak. A könyv Jiří Třanovskýról (Juraj Tranovský 1591–1637) kapta nevét, a Sziléziában született és Liptószentmiklóson meghalt cseh-szlovák evangélikus lelkészről, íróról, énekszerzőről, akit „szláv Lutherként” is emlegettek. A hite miatt többször

óriási siker
a Munkácsy
Mihály Múzeum
2017. évi évkönyve,
a *Csabensis –
Békéscsaba 300*
című kiadvány

szerkezete egyszerű
és praktikus
– egy oldal
szöveg egy oldal
illusztrációval

külsejében
a csabaiak
evangélikus
énekeskönyvére,
a *Tranosciusra*
hasonlít a kiadvány,
melyet 300 évvel
ezelőtt a város
újratelepítői hoztak
magukkal, és mind
a mai napig őriznek
és használnak

kellott menekülnie, így került Prágából Morvaországba, majd Magyarországra. A róla elnevezett énekgyűjtemény 1636-ban Lőcsén jelent meg, és a szlovák evangélikus hitélet kincse lett. A mintájára készült „várostörténeti kislexikon” nem véletlenül ekkora siker: az „Ami csabai...” sorozat korábbi kötetei is mind elfogytak, ha nem is ilyen gyorsasággal.

¶ Egy város múzeumának kiemelten fontos feladata az őt fenntartó közösség múltjának (és persze jelenének) bemutatása, nemcsak állandó és időszaki kiállításokon, hanem ilyen kiadványok révén is. A kötet nem csupán a csabaiaknak, bárkinek, aki kezébe veszi, érdekes. Akárhol lapozzuk fel, olyan információkra, értékekre bukkanunk, amelyek kapcsolódnak a városhoz éppúgy, mint múzeumának gyűjteményeihez. Mindez érdekes, szórakoztató és gyakran meglepő – mint akár a Csaba név eredete. A várost csak 1900. június 13-tól nevezik hivatalosan, mai formájában Békéscsabának. Vagy például megtudhatjuk azt is, hogy a városnak volt vára, erődítése is, amelyet a múzeum régészei a közeli jövőben terveznek feltárni. Az ideérkező újratereltek családjukkal, állataikkal tették meg a nagy utat, 200-300 kilométert a Felvidékről, feltehetőleg 1718 nyarán. A település folyamatosan fejlődött, sok olyan sajátossággal, amely csak rá jellemző: a mocsaras terület miatt kanyargós, zezzugos az utcaszervezet. Itt épült fel Közép-Európa legnagyobb, egyes vélemények szerint nyolcezer embert befogadó evangélikus temploma, de 1837-ben ortodox templomot is emeltek a település román lakosai számára, és a 19. században ortodox és neológ zsinagóga is állt már.

itt épült fel
Közép-Európa
legnagyobb,
egyres vélemények
szerint nyolcezer
embert befogadó
evangélikus
temploma

¶ A történetek változatossága meglepheti azt, aki nem ismerős Csabán, ez a sokféleség különösen vonzó. Ahogy Haan Lajos (1818–1891) történész, akadémikus, evangélikus lelkész, a város történetjének krónikása megfogalmazta: „valami vonzó erővel bír ez a hely... Aki egyszer idejő, többé nem távozik innen.” Ennek a vonzerőnek egyik fontos összetevője volt lakóinak sokfélesége, amelyről Haan így írt: „s minthogy az országnak különféle helyeiről költözött le, különféle szokásokat, kiváltatokat, előítéleteket hozott magával, úgy hogy sok idő kellett, míg azokat némileg rendbeszedni lehetett.” Hogy ez sikerült, bizonyítják ugyancsak Haan sorai: „Mi a’ csabai nép erkölcsiségét illeti, arról minden hízelgés nélkül csak dicséreteset lehet mondani. Itt, 25 ezernyi népség között, a’ városházán teszi büntetések ritkán kerülnek elő, a’ megyei tömlöczben pedig csabait látni nagy ritkaság.” Bízást megjósolhatjuk, hogy a hamarosan megjelenő második kiadás is gyorsan el fog fogyni. A város közönsége értékeli múzeuma szakembereinek munkáját, érdeklő múltja és jelene. Reméljük, a jövőben még ilyen jeles évfordulók sem kellenek hasonló kötetek megszületéséhez, bárhol az országban.

a vonzerőnek egyik
fontos összetevője
volt lakóinak
sokfélesége

Basics Beatrix

A Fiume szálló képeslapon, 19. század vége

A Szépművészeti Múzeum Román Csarnoka
Szesztay Csanád felvétele